

Derleme Makalesi / Review Article

Balıkesir İlinin Hayvancılık Potansiyeli ve Geleceği

Livestock Potential and Future of Balıkesir Province

Kasım ÖZEK

Güney Marmara Kalkınma Ajansı, 10100, Balıkesir, Türkiye

<https://doi.org/10.55007/dufed.1099499>

MAKALE BİLGİSİ

Makale Tarihi

Alınış, 06 Nisan 2022

Revize, 20 Mayıs 2022

Kabul, 23 Mayıs 2022

Online Yayınlama, 09 Haziran 2022

Anahtar Kelimeler

Balıkesir, Büyükbaş, Hayvancılık,
Kanatlı, Küçükbaş

ÖZ

Bu derlemede, Balıkesir ili hayvancılığının mevcut durumu, potansiyeli, il ekonomisindeki yeri ve önemi ile geleceği tartışılmıştır. Balıkesir, 293.251 ha işlenen tarım arazisi, 81.877 ha mera alanları, 89.238 ha yem bitkisi ekim alanı, 544.121 büyükbaş, 1.487.392 küçükbaş, 30.5 milyon etlik piliç ve 7.4 milyon yumurta tavuğu varlığıyla önemli bir tarımsal potansiyele sahiptir. İlde büyükbaş hayvan yetiştiriciliği Karesi, Altteylül, Bigadiç, Gönen ve İvrindi ilçelerinde, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği başta Karesi, Altteylül, Bigadiç, Gönen, İvrindi, Sındırgı, Susurluk ilçeleri olmak üzere tüm ilçelerde, kanatlı hayvan yetiştiriciliği Bandırma, Karesi, Altteylül, Savaştepe, Bigadiç, Erdek, Manyas, Susurluk ilçelerinde yoğunlaşmıştır. Balıkesir, Türkiye süt üretiminin %3.2'sini, kırmızı et üretiminin %4'ünü, tavuk eti üretiminin %16'sını ve yumurta üretiminin %5'ini karşılamaktadır. İlin Gayri Safi Yurtiçi Milli Hasılası yaklaşık 54.38 milyar TL olup bunun %12.9'u tarım sektöründen gelmektedir. 2015-2020 yılları arası dönemde, Balıkesir büyükbaş hayvan varlığı %3.3 artarken kültür ırkı sığır varlığı %5.6 oranında azalmış, melez ve yerli ırk sığır varlığı artmıştır. Aynı dönemde, küçükbaş hayvan varlığı %48, koyun sayısı %64 artarken keçi sayısı %10 azalmıştır. Bu dönemde, kanatlı hayvan varlığı oransal olarak değişmezken etlik piliç ve yumurta tavuğu sayısı %25 ve %12 düzeyinde artış göstermiştir. Hayvancılık, Balıkesir'de güçlü bir potansiyele sahip olup ilin iklimi, mera alanları, konumu, yem bitkisi alanları, kuzu eti gibi hayvansal ürünlerdeki marka değeri ile gelecekte de önemini devam ettireceği değerlendirilmektedir.

ARTICLE INFO

Article History

Received, 06 April 2022

Revised, 20 May 2022

Accepted, 23 May 2022

Available Online, 09 June 2022

Keywords

Balıkesir, Cattle, Livestock,
Poultry, Small ruminant

ABSTRACT

In this review, the current situation and potential of animal husbandry in Balıkesir, its importance in the provincial economy and its future were discussed. Balıkesir has an important agricultural potential with 293.251 ha of cultivated agricultural land, 81.877 ha pasture lands, 89.238 ha forage crop cultivation area, 544.121 cattle, 1.487.392 small ruminant, 30.5 million broilers and 7.4 million laying hens. Cattle breeding in the province in Karesi, Altteylül, Bigadiç, Gönen and İvrindi districts, small ruminant breeding in all districts, especially in Karesi, Altteylül, Bigadiç, Gönen, İvrindi, Sındırgı, Susurluk districts, poultry breeding in Bandırma, Karesi,

E-posta Adresi: kozek@gmka.gov.tr (Kasım ÖZEK)

Altteylül, Savaştepe, Bigadiç, Erdek, Manyas, Susurluk in districts are concentrated. Balıkesir meets 3.2% of Turkey's milk production, 4% of red meat production, 16% of chicken meat production and 5% of egg production. The Gross Domestic National Product of the province is approximately 54.38 billion TL, of which 12.9% comes from the agricultural sector. In the period between 2015 and 2020, the stock of cattle in Balıkesir increased by 3.3%, the presence of cultured cattle decreased by 5.6%, and the presence of crossbred and native breed cattle increased. In the same period, while the number of small ruminant increased by 48%, the number of sheep increased by 64%, the number of goats decreased by 10%. In this period, while the number of poultry did not change proportionally, the number of broiler chickens and laying hens increased by 25% and 12%. Livestock has a strong potential in Balıkesir and it is considered that it will continue to be important in the future with the climate of the province, pasture areas, location, fodder crop areas, brand value in animal products such as lamb meat.

1. GİRİŞ

1.1 İlin Genel Tanıtımı

Balıkesir, İstatistik Bölge Birimi sınıflandırılmasında düzey 2 içerisindeki TR22 Güney Marmara Bölgesi illerinden birisi olup, 14.583 km² yüzölçümüne ve 2021 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 1.25 milyon nüfusa sahiptir [1]. Balıkesir ili idari ve nüfus bilgileri Tablo 1’de verilmiştir. İl, büyükşehir belediyesi statüsünde olup, 6.360 sayılı kanunla birlikte büyükşehir belediyesi olmasının ardından, ildeki belde ve köyler mahalleye dönüşerek nüfusları il ve ilçe merkez nüfusuna dâhil edilmiştir. Bilindiği gibi belde ve köy nüfusu kırsal nüfusun bir göstergesi olup kırsalın ana faaliyet kolu da tarımdır. Balıkesir kentsel ve kırsal nüfusu, yeni düzenlemeye göre, 2014 yılı öncesi ve sonrasına göre önemli düzeyde değişiklik göstermiştir. Örneğin, 2012 yılında, ildeki belde ve köy nüfusunun toplam nüfusa oranı yaklaşık %40 [1] iken bu oran 2021 yılında %0’dır.

Tablo 1. Türkiye ve Balıkesir ilinin idari ve nüfus bilgileri [1]

Yıl: 2021	Türkiye	Balıkesir
Yüzölçümü, km ²	783.562	14.583
Yerleşim yeri sayısı	İlçe	20
	Belediye	20
	Köy	0
Nüfus	84.680.273	1.250.610
İl ve ilçe merkezleri nüfusu	78.908.631	1.250.610
Belde ve köy nüfusu	5.771.642	-
İl ve ilçe merkezlerinin toplam nüfusa oranı, %	93.18	100
Belde ve köylerin toplam nüfusa oranı, %	6.82	0

Balıkesir yüzölçümünün %45’ini orman alanları, %32’sini tarım alanları ve %23’ünü tarım dışı alanlar oluşturmaktadır. İlde toplam işlenen tarım alanları içerisinde tahıl ve diğer bitkisel ürünlerin ekildiği alanların payı %84 iken ilin toplam tarım alanlarının %17.4’ünü çayır ve mera alanları kaplamaktadır (Tablo 2). Gönen ilçesi, çayır ve mera alanları dışındaki toplam tarım alanları bakımından

%10 ile ilk sırada yer alırken, bunu %8 ile Bandırma ve Manyas ilçeleri, %7 ile Susurluk, %6 ile Altteyül, Karesi, Burhaniye, Dursunbey, Sındırgı ve Edremit ilçeleri takip etmektedir. Bir ada ilçesi olan Marmara ilçesi ise 11.955 (%0,3) ha alan ile il içerisinde en az tarım alanına sahip olan ilçe olup, bu ilçeyi %1 ile Erdek, %2 ile Savaştepe ve %3 ile Balya ve Gömeç ilçelerinin izlediği görülmektedir [2].

Tablo 2. Türkiye ve Balıkesir ilinin arazi varlığı ve kullanım durumu, hektar [2]

Yıl:2021	Türkiye	Balıkesir
Yüzölçümü	78.356.200	1.458.300
Toplam işlenen tarım alanı	19.851.000	293.251
Uzun ömürlü bitkilerin toplam alanı	3.595.000	97.355
Yem bitkileri alanı	2.097.381	89.238
Çayır ve mera alanları	14.617.000	81.877*
Orman alanları	22.933.000	649.115*
Toplam tarım alanları	38.063.000	472.483
Tarım Dışı arazi	17.360.200**	336.702

*[3], ** [4]

1.2 Hayvancılığın Balıkesir İli Ekonomisindeki Yeri ve İlin Makro Ekonomik Göstergeleri

Türkiye ve Balıkesir ili 2019 yılı Gayri Safi Yurtiçi Milli Hasılası (GSYH) yaklaşık 4.32 trilyon TL ve 54.38 milyar TL olarak gerçekleşmiştir [5]. Tarım ormancılık ve Balıkçılık ya da genel olarak “Tarım” diyebileceğimiz sektörün 2019 yılı GSYH’deki payı Türkiye ve Balıkesir’de sırasıyla %6.4 ve 12.9’dur[5]. Tarımın Balıkesir ili GSYH’deki payı ülke ortalamasının yaklaşık 2.3 katıdır. Tarımsal üretim değeri diyebileceğimiz bitkisel ve hayvansal üretim değeri Türkiye’de 2020 yılında 108.84 milyar TL olup, bu üretim değeri Balıkesir ilinde 1.88 milyar TL’dir [5]. Türkiye tarımsal üretim değerinde Balıkesir ilinin payı %1.73’tür. Türkiye ve Balıkesir ili 2020 yılı tarımsal üretim değerlerinin %30.7 ve 32.3’ü hayvansal ürünler değerinden oluşmuştur. Balıkesir kişi başına hayvansal üretim değeri 1.513 TL olarak hesaplanmıştır.

Balıkesir ilinde kişi başına milli gelir 2019 yılında 7.802 dolar olarak gerçekleşmiş olup iller içerisinde 22. sıradadır [5]. Türkiye’de, 2020 yılında, çalışanların %18’i tarım, %26’sı sanayi ve %56’sı hizmet sektöründe istihdam edilmiştir. İl bazlı sektörlerin istihdamdaki payları hesaplanmadığından Balıkesir ilinin içinde bulunduğu TR22 Güney Marmara Bölgesine bakacak olursak; bu bölgede tarım sektörünün istihdamdaki payı, %25 olup, ülke ortalamasından %40 daha yüksek olduğu görülmektedir. Bölgede sanayi ve hizmetler sektörlerinin istihdamdaki payları ise sırasıyla; %21 ve %54’tür. Türkiye’de, son yıllarda (2015-2020), istihdamın tarım sektöründen sanayi ve hizmetler sektörü lehine kaydığı görülürken TR22 GM bölgesinde tarım sektörü lehine bir dönüşüm olmuştur. Aynı dönemde, bölgede, tarım sektörünün istihdamdaki payı %17 artmıştır [6].

Tarım sektörü, 2019 yılında, dünya gayri safi hâsılasının %4.5'ini, hayvancılık sektörü ise dünya tarımsal gayri safi hâsılasının %35'ini oluşturmuştur. Hayvancılık sektörü, AB ülkelerinde tarımsal gayri safi hâsılasının %50'sini, ABD'de %47'sini ve gelişmekte olan ülkelerde %36'sını karşılamaktadır [7]. Görüldüğü gibi, hayvancılık, gelişmiş ülkelerde tarımsal gayri safi milli hasılasının %50'ye yakınına oluşturmaktadır. Türkiye 2020 yılı GSYH'si 716.9 milyar dolar olup, bunun 47.9 milyar dolarını (%6.7'si) tarımsal GSYH oluşturmuştur [5]. Türkiye'de Tarımsal GSYH içerisinde hayvancılık sektörünün payının yaklaşık %30 civarında olduğu tahmin edilmektedir [8]. Balıkesir ilinde hayvancılık sektörüne dayalı 1.012 sanayi işletmesi mevcut olup; işletmelerin 799'u süt ve süt ürünleri, 72'si et ve et ürünleri, 31'i yumurta paketleme, 92'si yem, 18'i arı ürünleri üretimi ve paketleme işletmesinden oluştuğu görülmektedir [9].

Bir insanın normal büyüme, gelişme ve sağlıklı bir yaşam sürmesi için günlük protein ihtiyacının %42'sini hayvansal kaynaklı proteinlerden temin etmesi önerilmektedir [10]. Bu nedenle, hayvansal ürünlerin vazgeçilemez ve diğer gıda maddeleri ile ikame edilemez olduğu açıktır. Hayvancılık, toplumların hayvansal protein ihtiyacının karşılanmasının yanı sıra et, süt, deri, giyim, kozmetik ve ilaç sanayisine bir yandan hammadde sağlarken bir yandan da istihdam oluşturmaktadır.

2. BALIKESİR İLİNİN HAYVANCILIK POTANSİYELİ

2.1 Büyükbaş Hayvan Yetiştiriciliği

Türkiye büyükbaş hayvan varlığı, 1980'li yıllardan itibaren yaklaşık çeyrek yüzyıl azalmış, 2006-2010 yılları arasında durağanlık ve 2010'dan başlamak üzere 2016 yılı dışında günümüze kadar sürekli artış göstermiştir. Büyükbaş hayvan sayısındaki artışın yanı sıra verimlilik ve üretim miktarında da ciddi artışlar olmuştur. Türkiye'de yaklaşık 1,2 milyon büyükbaş hayvancılık işletmesi mevcut olup, bu işletmelerin %70'i 10 baş ve altında hayvana sahiptir [8]. Bu durum, büyükbaş hayvancılık işletmelerinin önemli bir kısmının ekonomik işletme büyüklüğünde olmadığını ve hayvancılığımızda bazı yapısal sorunların devam ettiğine işaret etmektedir. Türkiye ve Balıkesir büyükbaş hayvan sayıları Tablo 3'Te verilmiştir.

Tablo 3. Türkiye ve Balıkesir ilinin büyükbaş hayvan varlığı [2]

Yıl	Bölge	Sığır (Kültür)	Sığır (Melez)	Sığır (Yerli)	Sığır (Toplam)	Manda	Büyükbaş (Toplam)
2015	Balıkesir	398.225	97.306	27.491	523.022	3.622	526.644
	Türkiye	6.385.343	5.733.803	1.874.925	13.994.071	133.766	14.127.837
2020	Balıkesir	377.461	123.977	37.358	538.796	5.325	544.121
	Türkiye	8.838.498	7.594.127	1.532.857	17.965.482	203.322	18.168.804

Balıkesir büyükbaş hayvan varlığının yıllar içerisindeki seyri, Türkiye büyükbaş hayvan varlığındaki seyre paralellik göstermektedir. Türkiye’de büyükbaş hayvan yetiştiriciliği 1970’li yıllara kadar yerli ırk hayvanlar ile mera hayvancılığı şeklinde sürdürülmüştür. Ancak, günümüzde Türkiye sığır varlığı kültür ırkları lehine büyük bir dönüşüm geçirdiğinden sığır varlığının yaklaşık %50’si kültür ırkı, %42’si kültür melezi ve %8’i yerli ırk hayvanlardan oluşmaktadır. Türkiye büyükbaş hayvan varlığının yaklaşık %3’ü Balıkesir’de olup, ilin sığır varlığının %70’ini kültür, %23’ünü kültür melezi ve geri kalan %7’sini yerli ırkların oluşturduğu görülmektedir (Tablo 3). Sığır yetiştiriciliği, gerek et ve gerekse süt üretimi açısından oldukça önemli olup, Türkiye’de et ve süt üretiminin yaklaşık %90’ı, Balıkesir’de ise süt üretiminin %95’i bu türden sağlanmaktadır. Balıkesir kültür ırkı sığır varlığı, 2015-2020 yılları arası dönemde, %5.6 oranında azalırken kültür melezi ve yerli ırk sığır varlığı artış göstermiştir. Balıkesir ilindeki yetiştiricilerin, yarı ekstansif şartlara daha uygun olan ve meralardan kültür ırklarına göre daha iyi faydalanan kültür melezlerini tercih ettiği anlaşılmaktadır. Balıkesir ilinde 2015 yılında 3.622 baş olan manda varlığı 2020 yılında %47 artışla 5.325 başa ulaşmıştır (Tablo 3). İlin büyükbaş hayvan varlığı %3’lük pay ile Türkiye’de 7. sıradadır. Balıkesir ilinin ilçelere göre büyükbaş hayvan varlığı Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo4. Balıkesir ilinin ilçelere göre büyükbaş hayvan varlığı [2]

Yıl	2015	2020	2015-2020
İlçeler	Büyükbaş (sığır + manda)	Büyükbaş (sığır + manda)	Değişim, %
Altıeylül	68.468	93.679	36.8
Bigadiç	77.042	72.552	-5.8
İvrindi	37.925	46.754	23.3
Karesi	47.799	44.405	-7.1
Gönen	42.766	42.805	0.1
Susurluk	35.903	31.231	-13.0
Kepsut	32.507	29.000	-10.8
Sındırgı	30.200	28.840	-4.5
Dursunbey	27.996	26.836	-4.1
Balya	26.554	25.012	-5.8
Manyas	23.889	20.326	-14.9
Havran	12.725	17.478	37.4
Bandırma	20.437	15.372	-24.8
Savaştepe	14.645	15.120	3.2
Burhaniye	9.345	12.922	38.3
Edremit	4.836	7.890	63.2
Ayvalık	6.136	7.055	15.0
Erdek	4.034	4.315	7.0
Gömeç	1.675	1.492	-10.9
Marmara	1.762	1.037	-41.1
Toplam	526.644	544.121	3.3

Balıkesir’de büyükbaş hayvan varlığının merkez ilçeler Altıeylül ve Karesi ile ilin kıyıda uzak iç kesimlerdeki ilçelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Sahil ilçeleri olan Edremit, Ayvalık, Erdek,

Gömeç, Bandırma ve Marmara ilçelerinin toplam hayvan varlığı il büyükbaş hayvan varlığının ancak %6.8'ini oluşturmaktadır. Büyükbaş hayvan varlığının en yoğun olduğu ilçeler sırası ile Altıeylül, Bigadiç, İvrindi, Karesi ve Gönen'dir. 2015-2020 yılları arası dönem dikkate alındığında, 11 ilçede hayvan varlığının azaldığı, 1 ilçede aynı kaldığı ve 7 ilçede arttığı görülmektedir (Tablo 4). Hayvan varlığı azalan ilçelerdeki bu düşüşün ana sebebinin son yıllarda özellikle yem girdi maliyetlerindeki artış nedeniyle karlılığın azalması olduğu değerlendirilmektedir. Hayvancılığın yoğun yapıldığı Susurluk, Manyas, Kepsut ve Karesi ilçelerindeki azalış miktarları sırasıyla; %13, 15, 11, 7'dir. Bununla birlikte, Altıeylül, İvrindi, Havran, Burhaniye ve Edremit ilçelerinde bu dönemde hayvan varlığı ciddi düzeyde artmıştır. Şunu söylemeliyiz ki büyükbaş hayvan sayısındaki bu azalış, önümüzdeki yıllarda büyükbaş hayvancılıkta yaşanabilecek sorunların öncü bir işareti olarak değerlendirilip başta girdi maliyetlerindeki artışlar olmak üzere üreticinin diğer sorunları yakından takip edilmelidir. Büyükbaş hayvancılıkta yaşanan sıkıntıların, Balıkesir'de hayvancılıktan çekiliş ya da diğer bir hayvancılık koluna geçiş olarak kendini göstereceği beklenilmektedir.

2.2 Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği

Türkiye küçükbaş hayvan varlığı, 1980 yılından 2010 yılına kadar önemli miktarda azalmış ancak 2010-2011 yıllarından başlamak üzere günümüze kadar sürekli artış göstermiştir. Örneğin, 1980 yılında 48.6 milyon baş olan koyun, 19 milyon baş olan keçi sayısı 2010 yılına gelindiğinde 25.4 milyon baş koyuna ve 6.5 milyon baş keçiye düşmüştür. Türkiye ve Balıkesir ili küçükbaş hayvan sayıları Tablo 5'de verilmiştir. Son 10 yılda uygulanan politikalar ve desteklemeler ile 2020 yılında Türkiye koyun sayısı yaklaşık 42 milyon başa, keçi sayısı ise 12 milyon başa ulaşmıştır (Tablo 5).

Tablo 5. Türkiye ve Balıkesir ilinin küçükbaş hayvan sayıları [2]

Yıl	Bölge	Koyun (Merinos)	Koyun (Yerli)	Koyun (Toplam)	Keçi (Tiftik)	Keçi (Kıl)	Keçi (Toplam)	Küçükbaş (Toplam)
2015	Balıkesir	179.242	613.654	792.896	0	207.334	207.334	1.000.230
	Türkiye	2.205.576	29.302.358	31.507.934	205.828	10.210.338	10.416.166	41.924.100
2020	Balıkesir	435.921	864.015	1.299.936	0	187.456	187.456	1.487.392
	Türkiye	3.547.033	38.579.748	42.126.781	287.020	11.698.825	11.985.845	54.112.626

Balıkesir, geçmişten günümüze koyun yetiştiriciliğinde önemli bir yere ve üne sahiptir. Balıkesir kuzusu, son yıllarda gastronomi sektörünün gelişmesi ile daha da ön plana çıkmıştır. Balıkesir ilinde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği, genellikle meraya dayalı besleme koşulları ile düşük girdili ekstansif ve yarı ekstansif bir yapıya sahiptir. İlde kasaplık kuzu yetiştiriciliği amaçlı entansif üretim de yapılmaktadır. Koyunculuk, ilde önemli bir iş kolu ve geçim kaynağı olmasının yanı sıra kuzu-koyun eti ve koyun sütü üretimi ile bölgenin et ve süt ürünleri sanayinin ham madde ihtiyacını da

karşılmaktadır. Son yıllarda (2015-2020), bölgenin kimi ilçelerinde yetiştiricilerin büyükbaş hayvancılıktan küçükbaş hayvancılığa yöneldiğini veya küçükbaş hayvancılığa yeni girişlerin olduğunu göstermektedir.

Balıkesir küçükbaş hayvan varlığının %87'sini koyun, %13'ünü kıl keçisi oluşturmaktadır (Tablo 5). İlde 14.749 koyunculuk, 2.797 keçi işletmesi mevcuttur [3]. İldeki koyunculuk işletmelerinin önemli bir kısmı (%30.2) 0-24 baş koyuna sahipken, bu işletmeler ilin toplam koyun sayısının ancak %5.4'ünü oluşturmaktadır. İşletmelerin %52.6'sı 0-49 baş arasında koyuna sahip olup, bu işletmeler ildeki toplam koyun sayısının ancak %17.7'sini oluşturmaktadır. İldeki koyun varlığının büyük oranda (%32.5), işletme sayılarının %17.4'ünü oluşturan ve 100-199 baş arasında koyun sahibi olan işletmelerde yetiştirilmektedir. İlde yarı ekstansif ve ekstansif yetiştiricilik yaygın olup, yetiştiricilerin %74'ü hayvanlarını yıl boyunca meraya çıkarırken geri kalan %36'sı dönemsel olarak meraya çıkarmaktadır [11].

Balıkesir ili koyun sayısı, 2015-2020 yılları arası dönemde, %64 gibi büyük bir oranda artış gösterirken keçi sayısının ise %10 azaldığı görülmektedir. Aynı dönemde, merinos koyun ırkının il toplam koyun varlığındaki oranı %10 artış göstererek 2020 yılı itibarıyla 436 bine ulaşmıştır (Tablo 5).Balıkesir ilinin ilçelere göre küçükbaş hayvan varlığı Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Balıkesir ilinin ilçelere göre küçükbaş hayvan varlığı [2]

Yıl	2015			2020			Değişim, %	
	Koyun	Keçi	Küçükbaş (koyun + Keçi)	Koyun	Keçi	Küçükbaş (koyun + Keçi)	Koyun	Keçi
Altıeylül	86.283	9.000	95.283	181.939	13.860	195.799	110.9	54.0
Karesi	101.884	10.350	112.234	170.030	9.620	179.650	66.9	-7.1
İvrindi	78.850	7.200	86.050	132.800	7.610	140.410	68.4	5.7
Gönen	47.000	15.025	62.025	124.063	14.885	138.948	164.0	-0.9
Sındırgı	55.000	35.000	90.000	77.640	40.981	118.621	41.2	17.1
Susurluk	35.340	14.702	50.042	95.632	15.179	110.811	170.6	3.2
Dursunbey	65.488	19.505	84.993	75.455	20.370	95.825	15.2	4.4
Balya	43.667	7.230	50.897	71.450	4.475	75.925	63.6	-38.1
Bigadiç	42.683	18.286	60.969	62.750	7.250	70.000	47.0	-60.4
Kepsut	42.800	6.625	49.425	59.400	8.650	68.050	38.8	30.6
Manyas	53.549	6.782	60.331	57.460	2.722	60.182	7.3	-59.9
Burhaniye	25.535	9.365	34.900	30.812	9.570	40.382	20.7	2.2
Bandırma	24.555	7.970	32.525	35.812	4.527	40.339	45.8	-43.2
Savaştepe	16.925	1.765	18.690	36.070	2.485	38.555	113.1	40.8
Ayvalık	18.960	4.466	23.426	32.972	5.289	38.261	73.9	18.4
Havran	25.956	13.216	39.172	17.790	4.493	22.283	-31.5	-66.0
Gömeç	7.291	3.017	10.308	13.532	1.737	15.269	85.6	-42.4
Marmara	7.350	6.970	14.320	7.773	6.565	14.338	5.8	-5.8
Edremit	10.490	3.500	13.990	11.931	2.173	14.104	13.7	-37.9
Erdek	3.290	7.360	10.650	4.625	5.015	9.640	40.6	-31.9
Toplam	792.896	207.334	1.000.230	1.299.936	187.456	1.487.392	63.9	-9.6

Susurluk, 2015-2020 yılları arası dönemde, %171'lik artışla koyun sayısı en çok artan ilçe olurken bu ilçeyi %164 artış ile Gönen ve %111'lik artış ile Altieylül ilçesi izlemiştir. Balıkesir ilinde 2015-2020 yılları arası dönemde yalnızca Havran ilçesinde koyun varlığında düşüş görülmüştür (Tablo 6). Keçi varlığına bakıldığında ise yine aynı dönemde kimi ilçelerde keçi varlığında artışlar görülmekle birlikte genel olarak il genelinde %10 azalma olmuştur (Tablo 5).

2.3 Kanatlı Hayvan Yetiştiriciliği

Kanatlı hayvancılık sektörü, Türkiye'de hayvancılığın en hızlı gelişen dalı olup yan dallarıyla birlikte sektörde 600 bin kişi istihdam edilmektedir [12]. Türkiye'de modern tavukçuluk, 1980'li yıllarda başlamış, teşvik ve desteklemelerle yine aynı yıllar içerisinde yapısal dönüşüme yönelmiştir. Türkiye tavukçuluk sektörü, 2000'li yıllarda yapısal dönüşümünü tamamlayarak dünya standartlarına ulaşmış ve günümüzde dünya kanatlı hayvancılık sektörü içerisinde hem tavuk eti hem tavuk yumurtası alanında önemli bir konuma gelmiştir. Türkiye ve Balıkesir ili kanatlı hayvan varlığı Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Türkiye ve Balıkesir ilinin kanatlı hayvan varlığı [2]

Yıl	Bölge	Et tavuğu	Yumurta tavuğu	Hindi	Kaz	Ördek + Beç tavuğu
2015	Balıkesir	24.274.239	6.621.065	88.695	6.451	60.865
	Türkiye	213.658.294	98.597.340	2.827.731	850.694	398.387
2020	Balıkesir	30.498.181	7.401.676	207.553	8.339	159.766
	Türkiye	258.046.340	121.302.869	4.797.793	1.373.960	559.620

Balıkesir, kanatlı varlığı bakımından önemli bir potansiyele sahip olup Türkiye'de de önemli bir konumdadır. Zira, il 2020 yılı itibarıyla Türkiye toplam kanatlı hayvan varlığının %10'una, etlik tavuk varlığının %12'sine, yumurta tavuğu varlığının ise %6'sına sahiptir (Tablo 7). İlin kanatlı varlığının oransal dağılımı, 2015-2020 yılları dönemde hemen hemen aynı kalmıştır. Kanatlı sektöründe Türkiye'de önemli bir kuruluş olan Banvit Bandırma ilçesinde bulunmakta olup, sektörde entegre olarak isimlendirilen damızlık, yem ve et üretimini birlikte gerçekleştiren kuruluşlardan birisidir.

Balıkesir ilinin ilçeler göre kanatlı hayvan varlığı Tablo 8'de verilmiştir. İl, Türkiye hindi, kaz ve ördek varlığının sırasıyla %4.3, 0.06 ve 28.4'üne sahiptir (Tablo 7). Balıkesir; görüldüğü gibi, Türkiye'de kanatlı yetiştiriciliğinde önemli bir konum olup, etlik piliç ve yumurta tavuğu varlığı bakımından Türkiye'de 2. ve 4. sıradadır. Bandırma ilçesi, ilin kanatlı hayvan varlığının %27.9'unu, merkez ilçeler Altieylül ve Karesi %24'ünü, Bigadiç, Savaştepe, Erdek ve Manyas ilçeleri tek başlarına %6'sını toplamda ise %25.4'ünü oluşturmaktadırlar. Kanatlı yetiştiriciliği, Edremit körfezi etrafında sıralanan Edremit, Burhaniye, Ayvalık ve Gömeç ilçelerinde, diğer ilçelere göre daha az yoğunluktadır.

İl hindi varlığının %46'sı Susurluk'ta, diğer % 46'sı Bandırma ve Karesi ilçelerinde ve geri kalan %8'i ise diğer ilçelere yayılmıştır. Balıkesir, ördek varlığı bakımından Türkiye'de rekora sahip olup, ülke ördek varlığının %40'ına sahipken, ilde ördek yetiştiriciliğinin %96'sı Karesi ilçesinde yapılmaktadır. İl kanatlı hayvan varlığı, 2015-2020 yılları arası beş yıllık dönemde %23.3 oranında artış göstermiştir (Tablo 8). İlde etlik piliç yetiştiriciliği sözleşmeli üretim şeklinde yapılmaktadır.

Tablo 8. Balıkesir ilinin ilçeler bazında kanatlı hayvan varlığı[2]

Yıl	2015			2020			Değişim	
	İlçeler	Et Tavuğu	Yumurta Tavuğu	Hindi+kaz + ördek	Et Tavuğu	Yumurta Tavuğu		Hindi+kaz + ördek
Bandırma	4.110.850	3.053.000	4.000	6.858.919	3.788.991	48.188	10.696.098	27,9
Karesi	3.868.495	0	47.310	4.770.000	3.327	207.152	4.980.479	13,0
Altıeylül	2.828.358	630.280	4.479	3.664.522	537.285	6.173	4.207.980	11,0
Bigadiç	1.873.474	141.000	3.500	2.439.779	121.400	995	2.562.174	6,7
Savaştepe	1.422.514	281.500	460	2.146.182	296.550	0	2.442.732	6,4
Erdek	2.120.000	22.000	0	2.281.314	110.787	415	2.392.516	6,3
Manyas	700.091	1.597.885	5.025	627.125	1.708.923	3.043	2.339.091	6,1
Susurluk	1.664.265	267.250	83.560	1.814.595	123.927	100.676	2.039.198	5,3
Gönen	1.150.000	200.000	3.720	1.531.400	147.330	3.543	1.682.273	4,4
Sındırgı	1.120.000	0	250	1.169.000	15.500	1.240	1.185.740	3,1
İvrindi	1.660.000	5.000	515	1.042.565	14.356	715	1.057.636	2,8
Burhaniye	518.000	340.500	1.034	542.000	492.150	0	1.034.150	2,7
Dursunbey	812.192	2.600	1.220	960.000	9.100	1.047	970.147	2,5
Kepsut	290.000	0	130	477.500	12.540	715	490.755	1,3
Balya	51.000	63.000	316	127.280	900	231	128.411	0,3
Edremit	85.000	0	0	46.000	8.000	610	54.610	0,1
Havran	0	0	0	0	6.650	260	6.910	0,0
Ayvalık	0	16.000	412	0	2.000	530	2.530	0,0
Gömeç	0	500	0	0	1.960	125	2.085	0,0
Marmara	0	550	80	0	0	0	0	0,0
Balıkesir	24.274.239	6.621.065	156.011	30.498.181	7.401.676	375.658	38.275.515	100,0

2.4 Arı ve İpekböceği Yetiştiriciliği

Hindistan, 12.3 milyon kovan varlığı ile dünyada ilk sırada yer alırken, bu ülkeyi 9.1 milyon kovan sayısı ile Çin izlemektedir. Türkiye ise, 8.1 milyon kovan varlığıyla dünyada 3. sırada yer almaktadır [13]. 2019 yılı verilerine göre, Türkiye 109 bin ton bal üretimi ile 444 bin ton bal üreten Çin'den sonra dünyada ikinci sırada yer almaktadır [14]. Türkiye ve Balıkesir ili arı kovan sayıları ve dağıtılan ipekböceği kutusu sayıları Tablo 9'da verilmiştir. Türkiye'de ipekböceği yetiştiriciliğinde 2015 yılında dağıtılan ipekböceği tohumu kutusu sayısı 4.674'den %24'lük artış ile 2020 yılında 5.775 kutuya ulaşmıştır (Tablo 9). Balıkesir, mevcut 168.952 arı kovanı ile Türkiye kovan varlığının %2,1'ine sahip olup (Tablo 13) il kovan sayısında 2015-2020 yılları arasında %1'lik bir artış gözlenmiştir. İlde dağıtılan ipekböceği tohumu kutu sayısı 27 olup, yıllık üretilen ipek kozası miktarı 1 ton civarındadır.

İpekböcekçiliği Balıkesir’de 8 mahallede yapılmakta [2] olup, bu miktar ve sayısının tarımsal ekonomideki karşılığı yok denecek kadar azdır. Balıkesir’de arıcılık daha çok Edremit Körfezi ilçelerinde ve kaz dağları florasında yapılırken ilde 2019 yılında 2.480 kg bal üretilmiştir [2].

Tablo 9. Türkiye ve Balıkesir ili arı ve ipekböceği verileri [2]

Yıl	Bölge	Eski Tip Kovan	Yeni Tip Kovan	Toplam Kovan	Dağıtılan Kutu
2015	Balıkesir	1.269	165.983	167.252	12
	Türkiye	222.635	7.525.652	7.748.287	4.674
2020	Balıkesir	13.110	155.842	168.952	27
	Türkiye	222.152	7.956.933	8.179.085	5.775

3. BALIKESİR İLİNDE HAYVANSAL ÜRETİM

Türkiye ve Balıkesir hayvansal ürün üretimi Tablo 10’da verilmiş olup, tablodan görüldüğü gibi Türkiye’de toplam 22.960.379 ton süt üretilirken bu miktarın %90 gibi önemli bir kısmı sığır cinsi hayvanlardan karşılanmaktadır. Balıkesir 724.490 ton süt üretimi ile Türkiye toplam süt üretiminin %3.2’sini karşılamaktadır. Türkiye toplam süt üretimi 2015-2019 arası dönemde %23.1 oranında artarken, Balıkesir ilinde aynı dönemde %3.2 arasında düşüş göstermiştir (Tablo 10). Yukarıdaki bölümlerde değinildiği gibi Balıkesir büyükbaş hayvan varlığı 2015-2020 arası dönemde bazı ilçelerinde azalmış ve hayvan sayısındaki bu azalma süt üretiminde de kendini göstermiştir. Diğer taraftan, aynı dönemde ilde artan koyun varlığına bağlı olarak koyun sütü üretimi %42 oranında artış göstermiştir.

Tablo 10. Türkiye ve Balıkesir ili hayvansal ürün üretimi, ton [2]

Yıl	2015			2019			
	Bölge	Türkiye	Balıkesir	Balıkesir/TR oran, %	Türkiye	Balıkesir	Balıkesir/TR oran, %
Süt	Sığır	16.933.520	708.364	4.2	20.782.374	671.730	3.2
	Manda	62.761	2.185	3.5	79.341	3.978	5
	Koyun	1.177.228	26.328	2.2	1.521.455	37.649	2.5
	Keçi	481.174	10.965	2.3	577.209	11.133	1.9
Yapağı		59.196	1.650	2.8	70.588	2.362	3.3
Keçi kılı		5.569	91	1.6	6.162	80	1.3
Bal		108.128	3.213	2.9	109.330	2.480	2.2
Koza		115	0	0	90	1	1.1
Balmumu		4.756	55	1.1	3.971	62	1.5
Yumurta, bin adet		16.727.509	914.098*	5.5	19.898.126	970.194*	4.9
Tavuk eti		1.909.276	252.267*	13.2	2.138.449	338.757*	15.8
Kırmızı et		1.014.925	-		1.201.469	48.693*	4

*[3]

Türkiye kırmızı et üretimi yaklaşık 1.2 milyon ton olup, bu miktarın %10'u küçükbaş hayvanlardan %90'ı ise büyükbaş hayvanlardan elde edilmektedir. Küçükbaş hayvanlardan elde edilen kırmızı etin %85'i kuzu eti iken büyükbaş hayvanlardan elde edilen kırmızı etin neredeyse tamamı (%100) sığır türü hayvanlardan elde edilmektedir [2]. Balıkesir, Türkiye kırmızı et üretiminin %4'ünü karşılamaktadır. Türkiye ve Balıkesir'de 2015-2019 arası dönemde hem yumurta üretimi hem tavuk eti üretimi istikrarlı bir şekilde artış göstermiştir (Tablo 10). Balıkesir'de yapağı, keçi kılı, koza gibi hayvansal ürünlerin üretim miktarları düşük düzeylerde olup, ekonomik olarak da önemli bir getirisinin olmadığı değerlendirilmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye büyükbaş hayvan varlığının yaklaşık %3'ü, küçükbaş hayvan varlığının %2.7'si, etlik tavuk varlığının %12'si, yumurta tavuğu varlığının %6'sı ve arı kovanı varlığının %2.1'i Balıkesir ilinde bulunmaktadır. Bu potansiyeli ile il, Türkiye toplam süt üretiminin %3.2'sini, kırmızı et üretiminin %4'ünü, tavuk eti üretiminin %16'sı ve yumurta üretiminin %5'ini karşılamaktadır. İlin hayvansal üretiminin ekonomik büyüklüğü 0.61 milyar TL olup, ilde kişi başına hayvansal üretim değeri ise 1.513 TL'dir. Anlaşılacağı üzere, hayvancılık, Balıkesir ilinde ekonomiye katkısı, istihdam yaratması ve sanayiye hammadde sağlaması nedeniyle önemli bir sektör olup, gelecekte de önemini sürdürmeye devam edecektir. Bu nedenle, rasyonel stratejiler ve politikalarla hayvancılık desteklenmeli ve üzerinde önemle durulmalıdır.

Büyükbaş hayvancılık işletmeleri ve özellikle büyükbaş organize hayvancılık bölgeleri planlanırken sadece barınak ve yönetsel alan büyüklüğü yanında kaba yem üretimini karşılayabilecek bir araziye sahip olması ya da kuruldukları bölgedeki yem bitkisi üretim potansiyeli mutlaka göz önünde tutulmalıdır. Hayvancılık projeleri planlanırken işletmenin kaba yemini kendisinin üretebileceği arazi varlığına sahip olmasına muhakkak dikkat edilmelidir. Balıkesir ilinde 2015-2020 arası dönemdeki verilere bakıldığında sığır varlığında kültür ırkının azaldığı, buna karşın kültür melezi ırkların arttığı görülmektedir. Yetiştiricilerin, yarı ekstansif şartlara daha uygun olan ve meralardan kültür ırklarına göre daha iyi faydalanan kültür melezlerini tercih ettiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, gelecekte önemi daha da artacak olan yerli hayvan gen kaynaklarımızın da korunması gerektiği unutulmamalıdır.

Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği, coğrafya, iklim, mera, kültür ve kazanç dikkate alındığında, Türkiye'de ve Balıkesir ilinde ilk sırada yapılabilecek hayvancılık kolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Son yıllardaki hayvan varlığı verileri de Balıkesir ilinde küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine doğru bir kayışın olduğu göstermektedir. Küçükbaş hayvanlar, karakteristik özellikleri nedeniyle, çayır, mera ve yaylalardan büyükbaş hayvanlara göre daha fazla faydalanma potansiyeline sahiptir. Bu nedenle,

Balıkesir ilinde mera ve yaylaların yeterli olduğu ilçelerde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği teşvik edilmelidir.

Bir hayvancılık işletmesinde üretim maliyetlerinin yaklaşık %70 gibi önemli bir miktarını yem giderleri oluşturmaktadır [15]. Dolayısıyla, karlı bir hayvansal üretim, yem maliyetinin en düşük düzeyde tutulabilmesiyle mümkündür. Kaba yemler, kesif yemlere göre daha ucuz olduklarından yem maliyetlerinin düşürülebilmesi için önemli yem kaynaklarıdır. Bugün hayvancılığımızın çözülmesi gereken en önemli sorunlarından biri, kesif ve kaba yemlerin kaliteli ve ucuz yem olarak karşılanamamasıdır. Bu nedenle, sürdürülebilir bir hayvansal üretim için kaliteli ve ucuz yem eksikliğini giderilmesi yönünde politikalar geliştirilmelidir.

Balıkesir ili, kanatlı hayvan yetiştiriciliğinde Türkiye’de önemli bir noktadadır. Kanatlı yetiştiriciliğinde karşılaşılan en önemli sorun, protein ve enerji kaynağı olan yem ham maddelerinin yurtiçi üretiminin yetersizliği ve yurtdışı tedarik maliyetinin yüksek olmasıdır. Bu yüzden, yurtdışında protein ve enerji yemlerin üretimini artırmaya yönelik stratejik ürünlere geçilmesi yönünde stratejiler geliştirilmelidir.

Balıkesir ilindeki hayvancılık işletmelerinin atıkları rasyonel yöntemlerle bertaraf edilmeli, oluşan koku ve çevre kirliliği sorunlarının giderilmesi ve yeni sorunlar yaşanmaması adına gerekli önlemler alınmalıdır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazar, çıkar çatışması olmadığını bildirmektedir.

KAYNAKLAR

- [1] Anonim, *TÜİK Nüfus ve Demografi İstatistikleri*.(2022). Erişim Tarihi: 11.05.2022.[Online]. www.tuik.gov.tr.
- [2] Anonim, *TÜİK Tarım İstatistikleri*.(2021a). Erişim Tarihi: 16.06.2021-12.05.2022.[Online].www.tuik.gov.tr.
- [3] Anonim, İl Tarım ve Orman Müdürlüğü kayıtları ve yıllık raporları, 2020a, Balıkesir.
- [4] T. Yavuz, H. Kır, V. Gül, “Türkiye’de Kaba Yem Üretim Potansiyelinin Değerlendirilmesi: Kırşehir İli Örneği,”*Türkiye Tarımsal Araştırma Dergisi*, vol.7, no.3, s. 345-352, 2020.
- [5] Anonim, *TÜİK Ulusal Hesaplar*. (2021b). Erişim Tarihi: 01.06.2021.[Online].www.tuik.gov.tr.
- [6] Anonim, *TÜİK İstihdam, İşsizlik ve Ücret İstatistikleri*. (2021c). Erişim Tarihi: 18.10.2021.[Online].www.tuik.gov.tr.
- [7] TİGEM, *2020 Yılı Hayvancılık Sektör Raporu*. (2020). Erişim Tarihi: 16.9.2021.[Online]. [www. Tigem.gov.tr](http://www.Tigem.gov.tr).

- [8] Anonim, Tarım ve Gıdada Rekabetçi Üretim. Özel İhtisas Komisyonu Raporu, On Birinci Kalkınma Planı. Kalkınma Bakanlığı, Ankara, 2018.
- [9] Anonim, *Tarım ve Orman Bakanlığı- Balıkesir Tarımsal Yatırımcı Rehberi*. (2021d). Erişim Tarihi: 01.9.2021,[Online].https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/balikesir.pdf.
- [10] O. Yazgan, “ Hayvan Yetiştirme İlkeleri”. Ders notları, Konya, 2000.
- [11] Anonim, Balıkesir ilinin organik büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık olanaklarının belirlenmesi. Güney Marmara Kalkınma Ajansı DFD projesi sonuç raporu, Koyunculuk Araştırma İstasyon Müdürlüğü, Bandırma, 2012.
- [12] TAGEM, Kanatlı Hayvancılık Sektör Politika Belgesi 2018-2022. Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müd., Ankara, 2018.
- [13] FAO, *Food and Agricultural Data*. (2021). Erişim Tarihi:28.10.2021.[Online].<https://www.fao.org/faostat/en/#home>.
- [14] Anonim, *Tarım Ürünleri Piyasaları*, Ocak 2021. (2021e). Arıcılık. Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü. Erişim Tarihi: 05.05.2021. [Online]. <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Belgeler>.
- [15] A. Alçiçek, A. Kılıç, V. Ayhan ve M. Özdoğan, “Türkiye’de kaba yem üretimi ve sorunları”. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, 11-15 Ocak 2010. Ankara.